

Čebelja pot v Ljubljani

Ljubljana, glavno mesto Slovenije, je leta 2016 kandidirala za prestižni evropski naziv Zelena prestolnica Evrope. Nagrado prejme vsako leto mesto, ki dosega visoke okoljevarstvene standarde, postavlja visoke cilje za nadaljnje okoljsko izboljšanje in trajnostni razvoj ter lahko služi kot zgled ostalim mestom. Ljubljana je takrat zmagala v konkurenci naslednjih mest: Essen (Nemčija), Nijmegen (Nizozemska), Oslo (Norveška) in Umeå (Švedska).

V pripravah na to kandidaturo se je med drugim porodila tudi ideja o Čebelji poti v Ljubljani. Ljubljana ima namreč bogato in dolgo tradicijo čebelarstva v mestem in primestnem okolju, kjer deluje kar 5 čebelarskih društev z okrog 400 člani. Moderno urbano čebelarstvo s panji na strehah in terasah se je pričelo razvijati šele po letu 2011, ko je čebelar in vodja vzdrževanja v kongresnem in kulturnem centru Cankarjev dom Franc Petrovčič v dogovoru s takratnim direktorjem postavil nekaj panjev na teraso. Vzor mu je bil predvsem Pariz, kjer se je čebelarilo na strehi Pariške opere in nekaterih drugih stavbah. Med s Cankarjevega doma so poslali na analizo v referenčni laboratorij v Bremen in analiza je pokazala popolno odsotnost kakršnihkoli pesticidov ali težkih kovin. Zanimivo je, da je bil ta dokument, v sklopu vseh ostalih, predan na ocenjevalno komisijo za zeleno prestolnico Evrope. Kadar kot apiturstični ali lokalni turistični vodnik vodim po Čebelji poti v Ljubljani, to dejstvo tudi omenim in dodam malo v šali, da je bil to "ključni dokument", ki je prepričal ocenjevalno komisijo. Šalo na stran: tam, kjer so čebele, je tudi okolje zdravo. In v Ljubljani je čebel ogromno: samo znotraj avtocestnega obroča, na površini 72 km² je 125 čebelnjakov ali stojišč s skoraj 800 panji. Po gostoti čebel¹ je Ljubljana prav gotovo evropska morda pa tudi svetovna prestolnica čebel.

Pobudnica Čebelje poti Maruška Markovčič z Mestne občine Ljubljana je pot zasnovala po eni strani kot gibanje somišljenikov, ki z različnimi aktivnostmi skrbimo za dobrobit čebel in drugih opraševalcev v mestu. Gibanje poleg čebelarjev in ljubljanskih čebelarskih društev vključuje tudi razne institucije, šole, muzeje, podjetja in turistične ponudnike. Danes šteje preko 40 članov. Po zaslugi številnih aktivnosti v okviru Čebelje poti je bila Ljubljana že trikrat proglašena s strani Čebelarske zveze Slovenije za čebelam najbolj prijazno občino (2017, 2019 in 2022) v Sloveniji. Po drugi strani pa gre za pot po točkah povezanih s čebelami in čebelarsko tematiko.

Uspeh Čebelje poti in njenih številnih aktivnosti je bil prepoznan tudi v mednarodnem merilu. V letu 2017 je prejela evropsko nagrado – URBACT Good Practice Award. Ljubljana je dobila s tem možnost, da kandidira za evropska sredstva za prenos svoje dobre prakse v druga evropska mesta. V projekt Mreža čebeljih poti (BeePathNet) pod vodstvom Ljubljane se je v letih 2018 -2019 vključilo najprej pet mest: Hegyvidéki -12th District of Budapest – Hungary, Amarante – Portugal, Bydgoszcz – Poland, Cesena – Italy in Nea Propontida – Greece. Kasneje (2020-22) pa pod imenom BeePathNet Reloaded še štiri mesta: Bergamo – Italija, Osijek – Hrvaška, Sosnowiec – Poljska in Bansko – Bolgarija.

V skoraj desetih letih svojega delovanja Čebelje poti v Ljubljani – svečana otvoritev in prvi vodeni pohod je bil oktobra 2015 - se je tudi pot nekoliko spreminjala in nadgrajevala, zlasti z dodajanjem novih čebelnjakov in stojišč za panje. Danes vključuje 14 točk. Pot smo poimenovali "Od cveta do cveta čebelica leta" ("The bees go buzzing one by one"). Na njej – celotna dolžina je 7,7 km - si pohodniki pod vodstvom apiturstičnih vodnikov lahko poleg drugih zanimivosti ogledajo tudi 7 čebelnjakov in stojišč za panje (ob otvoritvi poti sta bila zgolj dva). V tem članku se bom v nadaljevanju omejil

¹ Glej članek An Urban Beekeeping Survey by William Blomstedt – American Bee Journal, June 2020

predvsem na kratko predstavitev posameznih čebelnjakov in stojišč na tej poti, po vrstnem redu kot so označeni tudi na zemljevidu spodaj.

Voden potep po različnih lokacijah v mestu, povezanih s čebelami in čebelarjenjem, je vsekakor malce drugačno doživetje Ljubljane – njenih slikovitih trgov in ulic, obilja zelenja, živahnega vzdušja na eni strani in prijetne spokojnosti na drugi. Pa pojdemo od čebelnjaka do čebelnjaka na tej poti.

1. **Botanični vrt – Čebelnjak “Step Closer” (AŽ panji) – od l. 2019 (št. 1 na zemljevidu)**

Botanični vrt v Ljubljani je najstarejša kulturna in znanstveno-izobraževalna ustanova v Sloveniji z nepretrganim delovanjem od leta 1810. V njem je skoraj 6000 rastlinskih vrst. Tu je bila tudi svečana otvoritev poti v začetku oktobra 2015 in prvi pohod po Čebelji poti. Botanični vrt takrat še ni imel čebelnjaka. Le-ta je bil postavljen leta 2019 na podlagi sodelovanja Mestne občine Ljubljana in Fakultete za arhitekturo, Univerze v Ljubljani. Zasnovele so ga študentke pri seminarju prof. Mihaela Dešmana. Gre za zmagovalni projekt postavitve urbanega čebelnjaka z AŽ panji v okviru projekta “Urbana čebelja domovanja”. Paviljon je sestavljen iz dveh delov, prostora za opazovalce ter prostora za čebele in delo z njimi. Enoti ločuje steklena pregrada, ki obiskovalcem omogoča varen bližnji pogled na delovanje znotraj čebelnjaka.

Čebelnjak »Step Closer«

Foto: splet, www.visitljubljana.si, 8.9.24

2. Plečnikova hiša – Plečnikov čebeljak (AŽ panji) - od l. 1935 (št. 2 na zemljevidu)

Največji slovenski arhitekt Jože Plečnik je okrog leta 1935 postavil ta čebeljak na vrtu za svojo hišo za svojega nečaka Karla Matkoviča. Matkovič je tam čebelaril do svoje smrti leta 1971. Gre za manjši, skromen čebeljak z izvirno a preprosto zasnovo: pet AŽ panjev je vgradil v leseno škatlo in jih dvignil od tal, tako da jo je postavil na odrezano betonsko kanalizacijsko cev. Na vrhu je napravil preprosto enokapno streho, z velikim napuščem na vseh straneh. Edini okras sta keramični plošči z orlom – tudi delo J. Plečnika. Čebeljak je bil leta 2012 obnovljen, vendar ni naseljen s čebelami.

Muzej Plečnikova hiša je član čebelje poti – in sam po sebi vreden posebnega ogleda.

Plečnikov čebeljak v Trnovem

Foto: splet, www.odprtehiseslovenije.org, 9.8.2024

3. Čebeljak ČD Ljubljana (AŽ panji) – od l. 2023 (št. 3 na zemljevidu)

Čebeljak je postavilo najstarejše čebelarstvo v Ljubljani ob svoji 110 letnici delovanja. Tudi v tem primeru je bila postavitev plod sodelovanja s Fakulteto za arhitekturo, Univerze v Ljubljani. Projekt čebeljaka so pripravile študentke pod vodstvom prof. Mitje Zorca. Zahteve društva so bile, da naj bo čebeljak po svoji obliki podoben tipičnemu slovenskemu čebeljaku, v njem naj bi se izvajala izobraževanja in sestanki manjših skupin v prostoru, ki je ločen od prostora za delo s čebelami. Zunanji opazovalci, ki bi spremljali čebelarja pri delu s čebelami, naj ne bi imeli neposrednega stika s čebelami. Med zahtevami je bila tudi zagotavljanje dostopnosti za invalide – omogočen naj bi jim bil tako dostop v prostor za izobraževanje kot tudi v prostor za delo s čebelami.

Čebelnjak pomeni pomembno (najnovejšo) dopolnitev Čebelje poti. Nahaja se nedaleč od Plečnikove hiše.

Čebelnjak ČD Ljubljana v Trnovem pod Barjansko cesto.
Foto A.Süssinger

4. Panji na terasi Gimnazije Jožeta Plečnika (LR panji) – od l. 2021 (št. 5 na zemljevidu)

Gimnazija Jožeta Plečnika v samem središču Ljubljane je pri ideji o postavitvi čebeljih panjev izhajala iz zgodbe o ozelenitvi dveh šolskih teras. Že nekaj let pred tem so se namreč odločili, da na šolo povabijo tudi čebele in druge oprasovalce in s tem dodatno prispevajo k ohranjanju čebel in večanju biodiverzitete v mestu. Tako so najprej leta 2015 ozelenili manjšo spodnjo teraso ob učilnicah, kasneje pa še večjo, vrhno teraso. S prihodom čebel je šola postala tudi del Čebelje poti. Projekt čebelarjenja poteka v sodelovanju s Čebelarским društvom Barje, ki na šoli izvaja tudi čebelarški krožek za dijake. Kot članica Čebelje poti šola nudi možnost napovedanim obiskovalcem v spremstvu vodnika vzpon na teraso in ogled panjev. Od tam je izjemen razgled na staro mestno jedro in Ljubljanski grad. Lahko rečem: panji s čudovitim razgledom.

Panji na terasi Gimnazije Jožeta Plečnika
Foto Aleš Süssinger

5. **Panji na terasi Cankarjevega doma** (LR panji) – od l. 2011 (št. 6 na zemljevidu)

Cankarjev dom je osrednja slovenska kulturna inštitucija. Kot je zapisano na njihovi spletni strani, neguje izbran posluh ne le za kulturo, vse zvrsti umetnosti in dediščino človeštva nasploh, temveč tudi za naravo. Tako na eni od strešnih teras že od l. 2011 domujejo čebele. Kot omenjeno že v uvodu je začetnik modernega urbanega čebelarjenja v Ljubljani Franc Petrovčič, ki tam skrbi za čebele. Leta 2014 je bil tudi med pobudniki za ustanovitev najmlajšega čebelarskega društva v Ljubljani Urbani čebelar. Cankarjev dom je tudi član Čebelje poti, ogledi panjev pa so mogoči po predhodnem dogovoru. Čebele domujejo na terasi v višini tretjega nadstropja. Zaradi obodnih zidov so zaščitene pred vetrovi, kar ugodno vpliva na prezimitev in hiter spomladanski razvoj družin. Razgled za obiskovalce pa je v primerjavi s teraso na bližnji Gimnaziji J. Plečnika zato malo manj atraktiven.

Franc Petrovčič s pomočnikom na terasi Cankarjevega doma
Foto splet, www.bing.com, 9.8.2024

6. **Park Tivoli – panji “Tivolske čebelice”** (LR panji) – od l.2017 (št. 7 na zemljevidu)

Podobno kot čebeljak v Botaničnem vrtu je to stojišče nastalo v okviru projekta Urbana čebelja domovanja. Idejna rešitev “Tivolske čebelice” je bila najboljša rešitev za stojišče z nakladnimi panji. Do postavitve v parku Tivoli je prišlo že kmalu po zaključku projekta. Gradbeni elementi stojišča so sestavljeni iz betonskih podstavkov in lesenih nosilcev. Z združevanjem the enot lahko nastanejo klopi, podstavki za panje in pult. Klopi so oddaljene v varni razdalji, od koder je možno opazovati izletavanje čebel.

Stojišče s panji Tivolske čebelice, postavljeno 2017,
Foto splet www.tivolskimed.si, 9.8.2024

7. Grajski grič – replika Plečnikovega čebelnjaka s Češke (1927) – od l. 2021
(št. 14 na zemljevidu)

Slovenski arhitekt Jože Plečnik je za ureditev parka pri predsedniški rezidenci Lány, prvega češkega predsednika T.G.Masaryka, zasnoval tudi čebelnjak s 14 panji. Načrt zanj datira v leto 1925, postavitve pa je bila l. 1927. Plečnik je to svoje delo visoko cenil, saj je v monografijo z naslovom *Architectura perennis* (Večnostna arhitektura), izdano v njegovo čast v Ljubljani leta 1941, uvrstil celostransko fotografijo tega čebelnjaka - torej med svoja izbrana dela.

Čebelarsko društvo Barje iz Ljubljane je član Čebelje poti in njen predsednik - spodaj podpisani - sem ob snovanju te poti predlagal postavitve replike v Ljubljani. Pot od ideje do realizacije je bila dokaj dolga. Potrebno je bilo najti primerno lokacijo, sponzorje in donatorje postavitve ter seveda Plečnikov načrt. Ideja sama je naletela na izjemno odobravanje in pripravljenost za sodelovanje. Prvi je idejo podrl predsednik Čebelarske zveze Slovenije Boštjan Noč, ki je zagotovil potrebna zagonska denarna sredstva preko banke donatorice (SIB Banka).

Umetnostni zgodovinar dr. Peter Krečič, velik poznavalec Plečnikovih del, je za svečano odprtje v začetku julija 2021 napisal priložnostni nagovor, v katerem je med drugim navedel:

“Pobudnike je gnala velika vnema, da bi to Plečnikovo malo umetnino mogli doživeti tudi v Sloveniji, a so se je lotili s tresočo roko, poiskali prave vire, prave svetovalce in veččega arhitekta (Rok Žnidaršič, op. A.S.), ki je znal blizu 100 let stare mojstrove načrte prenesti v živ umetniški organizem, prenesti pravega češkega Plečnika med nas. Že objekt sam na sebi je torej za Slovence velika pridobitev, povsem zadostuje za čist, neskaljen umetniški užitek, a bo hkrati kot čebelnjak služil istemu namenu kot na Češkem”.

Čebelnjak je dobil status arhitekturnega spomenika in na tablo pri čebelnjaku je prof. Janez Koželj, takratni podžupan in častni pokrovitelj svečanega odprtja, prispeval naslednji zapis:

»Poleg preurejanja gradu in vrtov Hradčani v Pragi je Tomáš Garrigue Masaryk, prvi predsednik Češkoslovaške republike, zaupal Jožetu Plečniku tudi opremljanje lovske graščine družine Fürstenberg v Lány-h, ki ga je država kupila za letno rezidenco predsednika. V okviru ureditev grajskega parka je arhitekt v gospodarskem delu postavil tudi čebelnjak. Zasnoval ga je v obliki preprostega paviljona, ki je sestavljen iz montažnih elementov. Skladno proporcionirana kompozicija čebelnjaka, ki se ne zgleduje niti po klasični niti po ljudski arhitekturi, deluje strogo in izčiščeno. Na podoben način, vendar v drugačni obliki, je Plečnik zasnoval tudi svoj čebelnjak na vrtu domače hiše v Trnovem. Na pobudo Čebelarskega društva Barje je Medprostor, arhitekturni atelje, po arhitektovih načrtih čebelnjaka iz Lánov izvedel in postavil njegovo repliko«.

Čebelnjak stoji na južnem pobočju Grajskega griča, na jasi pod mogočno dvestoletno platano. Jaso smo poimenovali Balkon na Barje - iz dveh razlogov: izpred čebelnjaka se odpira iznad hiš ob Karlovški cesti pogled na Ljubljansko Barje, čebelnjak pa je postavilo in upravlja z njim Čebelarsko društvo Barje. Že drugo leto zapored lahko obiskovalci degustirajo gozdni med iz tega čebelnjaka. “Med iz Plečnikovega čebelnjaka” ima posebno nalepko ter ga je mogoče kupiti tudi kot suvenir v muzeju Plečnikova hiša.

Čebelnjak na Grajskem griču in original na Češkem (fotografija iz l.1941 – Architectura perennis)
Foto: A.Süssinger in splet, 9.8.2024

Arhitekt Jože Plečnik je s svojimi deli dal izjemen pečat Ljubljani in nekatera dela so bila leta 2021 uvrščena na Unescov seznam svetovne kulturne dediščine. Pohodniki po Čebelji poti vidijo mnoga od teh. Prečkajo ali vidijo vse tri mostove, ki so uvrščeni na ta seznam: Tromostovje in Šušarski most na Ljubljani in Trnovski most na Gradaščici. Na Plečnikovi t.i. vodni osi ob Ljubljani pot pelje še ob Trnovskem pristanu, t.j. urejenem levem bregu mimo kamnitih teras in drevoreda vrb žalujk. Na t.i. kopenski osi pa se sprehodijo od Plečnikove hiše, prečkajo Trnovski most, gredo mimo Križank in Narodne univerzitetne knjižnice (NUK), do Zvezda parka.

Na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine je bilo leta 2022 uvrščeno slovensko čebelarstvo – kot edino doslej - zaradi svoje tradicije in vseh posebnosti. Zato lahko rečemo, da se pri obeh Plečnikovih čebelnjakih na Čebelji poti simbolno križajo Plečnikov arhitekturni genij, slovensko čebelarstvo in Unesco.

Vabljeni na pohod in ogled na Čebelji poti v Ljubljani, kjer boste poleg opisanega videli in izvedeli še marsikaj v spremstvu apiturističnih vodnikov.

Aleš Süssinger,
podpredsednik ČZS, odgovoren za čebelarsko kulturno dediščino in apiturizem

e-mail: ales.sussinger@gmail.com

Viri:

- EU cities – good for BEES is good for PEOPLE, MOL, Ljubljana 2022
- www.urbact.eu
- www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/podezelje/cebela-v-ljubljani/cebela-pot/
- www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/zelena-prestolnica-evrope-2016/
- www.visitljubljana.com/en/visitors
- brošura Čebelja pot v Ljubljani, MOL 2024
- brošura Urbana čebelja domovanja, MOL 2016
- članek *An Urban Beekeeping Survey* by William Blomstedt – American Bee Journal, June 2020
- www.ljubljana.si/sl/aktualno/urbani-cebelnjak-v-botanicnem-vrtu/

- <https://mgml.si/sl/plecnikova-hisa/o-plecnikovi-hisi/>
- zbornik 110 let Čebelarskega društva Ljubljana, ČD Ljubljana, 2023
- www.gjp.si/solski-vrt/
- www.cd-ljubljana.si/2023/11/03/drustveni-cebelnjak-cd-ljubljana/
- članek Plečnikov prispevek k razvoju slovenskega čebelnjaka, Andej Hrausky, revija Piranesi, št. 46-47, 2022
- brošura Plečnikova Ljubljana, Turizem Ljubljana, 2024
- www/whc.unesco.org/en/list/1643 - The works of Jože Plečnik in Ljubljana – Human Centred Urban Design
- www/ich.unesco.org/en/RL/beekeeping-in-slovenia-a-way-of-life-01857